

GULJU ĆESRI

TA' W. SHAKESPEARE

(Qlib ta' VALENTIN V. BARBARA O.P.)

Jaqbad mal-ġhadd 251-253

Dehra II. Misrah.

Daqq ta' trombi. Jidhlu ĆESRI; ANTONJU, imhejji għall-ġirja mqaddsa; KALPURNJA; PORZJA; DEĊJU; ĆICERUNI; BRUTU; KASSJU; u KASKA; kotra kbira ta' nies warajhom, fosthom SAHHAR.

ĆESRI. Kalpurnja,—

ĆESRI

QASKA.

Ćesri tkellem, skiet! (*Mużika tiegħi*)

KALP. Hawn, ja sidi.

ĆESRI. Qis li ssib ruhek fit-triq sew t'Antonju
Xhin dan ikun għaddej fil-ġirja. Antonju!

Ant. Ćesri, ja sidi?

ĆESRI. Antonju, la tinsieq fil-ġirja tiegħek
Tmiss lil Kalpurnja; għaliex jgħidu x-xjuħ
Li l-hwieli, milqutin f'dil-ġirja mqaddsa.
Jehilsu minn dis-saħta.

ANT.

Dan niftakru:

'Kk Ćesri jgħid, "Aghmlu dan," ikun magħmul.

ĆESRI. Imxu, thallux xi ċerimonja barra. (*Mużka*).

SAHHAR. Ćesri!

ĆESRI. Ah! Min sejjah?

KASKA. Jieqaf kull floss: jiskot kulhadd darb'ohra!

ĆESRI. Min hu dak li mill-kotra qed isiehli!

Jien nisma' lsien, aktar irqiq mill-mużka.

Jgħid, "Ćesri!" Tkellem; Ćesri dar biex jisma'.

SAHHAR. Barri l-hmistax ta' Marzu.

ĆESRI. Min hu dan?

BRUTU. Saħhar ibeżżgħek mill-hmistax ta' Marzu.

ĆESRI. Ġibuh quddiem i halli nara 'l wiċċu.

KASS. Ohroġ mill-kotra, erfa' għajnejk lejn Ćesri.

ĆESRI. X'għadek kemm għidtli? Tkellem għal darb'ohra.

SAHH. Barri l-hmistax ta' Marzu.

ĆESRI. Dan xi halliem; ejja nħalluh: ohorġu.

(*Trombi. Johorġu lkoll barra* BRUTU u KASSJU.

KASS. Int sejjer biex tarah tqassim il-ġirja?

BRUTU. Mhux jien.

KASS. Nitolbok, mur.

BRUTU. Ma nhobbx il-logħ'b: għax jien tonqosni biċċa
Mir-ruħ hafla li tinsab f'Antonju.
Ma rridx infixkel. Kassju, ix-xewqat tiegħek;
Jien se nħallik.

KASS. Brutu, ma nafx kif qed narak dan l-aħħar miegħi:
Għaliya għajneik ma baqgħalhomx il-hlewwa
U ta' l-imħabba x-xhud, li kont turini:
Qed taħfas id wisq iehsa u barranija
Fuq il-habib li għadu jhobbok.

BRUTU. Kassju,
La titqarraqx: jekk harsti hija miksura.
Il-bixra mnikkta tiegħi tixhed tajjeb
Dak li nhoss f'ia. Għax ninsab imħawwad
Dawn l-aħħar éranet b'aktar minn hemm wiehed,
Bi ħsibijiet li iolqtu lili waħdi.
Li nahseb, jəħarrqu ftit l-imgħiba tiegħi.
Ida m'għandhomx għalhekk jitmnikktu ħbiebi
(Li fosthom, Kassju, jiena wkoll ngħodd lilek).
W anqas iifhmu xort'ohra l-bruda tiegħi.
Jekk Brutu mseiken, bih innifsu mħabbat.
Imħabbtu jinsa iuri lill-oħrain.

KASS. Immela, Brutu, jien tqarraqt wisq fuqek;
U kien imħabba f'hekk li s-sider tiegħi
Difen ħsibijiet għolja u thassib siewi.

Għid, twajjeb Brutu, tista' tara 'l wiċċek?

BRUTU. Le, Kassju: hadd ma jara lilu nnifsu
Jekk mhux b'xi mera, inkella b'xi haġ'ohra.

KASS. Hekk hu:

Haġa'li tithassarha wisq, ja Brutu.
Li int m'għandekx mirja bħal dawn li juru
F'għajneik is-siwi mohbi tiegħek, halli
Tilmah lilek innifsek. Jiena smajt
Li bosta mill-aħjar iriċiel ta' Ruma
(Barra Ċesri immortali), isemmu 'l Brutu
U jingħu taħt il-madmad ta' ta' zmienna.
Xtaqu li Brutu jħares leih innifsu.

BRUTU. F'liema tigrub trid iddabħalni, Kassju,
Jekk int iġġ'għalni noħarrex f'ia nnifsi
U nstttx dak li f'ia ma jinsabx?

KASS. Immela, Brutu, oqgħod ftit ismagħni:
U jekk ma tistax tara s-sura tiegħek
Aħjar minn b'mera, jien, il-mera tiegħek.

Bil-hlewwa nnehhi s-star sabiex nikxiflek
Dak l'int għadek ma tafx fuqek innifsek.
U tahsibx hażin fija, twajjeb Brutu:
Kieku kont xi dahhak, jew b'halfa fiergħa
Inbigh bi rħis imħabbti 'l kull min jiġi
Jurini ħbiberija; jekk qatt rajtni
Inżieghel bil-bnedmin, nghanraqhom mieghi,
Imbagħ'd ningeda bihom; 'kk taf li qatt
Urejt fl-ikliet ħbubija 'l-karfa kollha.
Zommni bi bniedem li jeħtieġ taħirbu. (*Għajjat minn ġewwa*).

BRUTU. Xi jfisser dan l-aġġat? Nibza' li n-nies
Għazlet lil Ċesri b'sultan tagħha.

KASS. Tibza'?

Mel'inti ma tixtieqx illi jkun hekk?

BRUTU. Le, Kassju; madankollu nhobbu hafna.
Izd'int għaliex qiegħed iżżommni miegħek
Hawnhekk fit-tul? Xinhu dak li trid tghidli?
Jekk hi xi haġa tajba għall-ġid tal-kotra.
Urini l-ġieħ f'għajn waħda, u l-mewt fl-għajn l-oħra.
U jien inħares xorta lejn it-tnejn;
Għaliex, quddiem l-allat, wisq aktar ngħożż
L-isem tal-ġieħ milli tbeżżagħni l-mewt.

KASS. Li f'sidrek, Brutu, tħabbat qalb hekk kbira
Nafu hekk tajjeb daqs kemm naf lil wiċċek.
Tajjeb immela, fuq il-ġieħ se nkellmek.
Ma nistax ngħid kif int u l-bnedmin l-oħra
Tqisuha din il-hajja; ngħid għaliha.
Kont aktar nagħżel ma ngħix xejn, inkella
Nibqa' ngħix hekk mistagħġeb bija mfisi.
Daqs Ċesri twelidit ħieles; hekk ġejt inti:
Daqsu mitmughin tajjeb; u t-tnejn nistgħu
Nilqgħu l-ksieħ xitwi daqs kemm jilqgħu hu.
Għax darba, f'jum imqalleb b'riħ u xita.
It-Tevri mqanqla toġhla għax-xtut minn tagħha,
Ġie Ċesri u qalli, "Għandek hila, Kassju,
Taqbeż f'dan l-ilma mberġen flimkien mieghi.
U tgħum san-naħa l-oħra?" Jien, ma' kelmtu.
Liebes kif kont, qbiżt nigri ġewwa x-xmara,
U għidtlu jiġi wrajja; hu hekk għamel.
Rieġħed il-wied; w aħna ssarajna miegħu
B'dirgħajn qawwija, naqdfu u ngħoddsu rjusna
Go fih, bi qlub imhejja għat-taqbid:
Izda qabel ma lhaqna x-xtajta l-oħra,
Ċesri talabni, "Għinni, għax se negħreq!"

Kif darba Eneja ta' qabilna hataf
Min-nar ta' Troja fuq kitfejh 'l Ankize,
Hekk jien tellajt mill-mewġ qalil tat-Tevri
Lil Cesri, ghajjen mejjet: u dal-bniedem
Il-lum sar alla; u Kassju baqa' hlejqa
Imsejkna, li jenhtieglu jnizzel rasu
'Kk Cesri jfettillu jnares biered lejha.
Hu kellu d-deni meta kien fi Spanja,
U jien fl-aqwa tal-marda tieghu imahtu
Jitrieghed: tabilhaqq, dan alla trieghed:
Dawk ix-xofftejn bezziegħa tilfu lewnhom;
Dik l-istess ghajn li l-lum qed tbażza' d-dinja
Rabbiet iż-żlieġa: jiena smajtu jingħi:
U dak il-lsien, li amar lir-Rumani
Jisingħu minnu, u jnizzlu f'kotba kliemu,
Jien smajtu jghid, "Fitinju, tini nixrob,"
Bħal tifla ma tiflahx. Allat! nistagħgeb
Kif bniedem hekk imsejken kellu l-hila
Jisboq hekk f'qasir żmien did-dinja kbira
U wandu biss izomm il-palm tar-rebħ. (*Għajjat minn ġewwa*).

BRUTU. Qed terġa' l-kotra tghajjat!

Wisq naħseb li dal-ferħ huwa t-tifsira

Ta' xi ġieħ ġdid imqiegħed fuq ras Cesri.

KASS. X'tistenna! Bħal Koloss rikeb did-dinja

Dejqa minn tagħna, w aħna bniedmin ċkejġna

Nghaddu minn taħt riġlejh m'oghla hawn, u nħarsu

Madwarna, u nfittxu għalina qabar minsi.

Xi drabi l-bniedmin stess isawru triqthom:

Il-htija li aħna rsiera, għażiż Brutu,

Hi tagħna nfusna, u mhux tal-kwiekeb tagħna.

Brutu u Cesri: x'jista' jkun hemm f'dak "Cesri"?

Għaliex aktar minn tiegħek ismu msemmi?

Iktibhom hdejn xulxin, it-tnejn sbieħ xorta;

Għidhom it-tnejn, jixirqu t-tnejn fil-fomm;

Fl-użin indaqs jiswew; haqqaq f'isimhom,

Brutu jdehixlek ruh malajr daqs Cesri.

Għalhekk, f'isem allatna kollha f'daqqa.

X'ikel dan Cesri tagħna qiegħed jiekol

Biex sar hekk kbir? Kif sirt, ja żmienna, mghajjeb!

Ja Ruma, tlift il-ġidd ta' kull demm għali!

Qatt mid-dilluvju 'l hawn kien hemm żmien iehor

Li baqa' mfahħar biss f'ġieħ bniedem wieħed?

Sata' qatt xi hadd jghid bħal-lum li Ruma

F'hitanha wiesgħa ma wesgħetx hliet bniedem?

Iss'hi Ruma tassew, u mkien biżżejjed

Li fih il-lum ma hemmx ghajr bniedem wiehed.
O, int u jien smajniéhom lix-xjuh taghna
Jghidu li darba kien hemm Brutu mhejji
Jahmel xitan mishut jisserdek f'Ruma
Daqs kemm jahmel sultan.

BRUTU. Li thobbni tabilhaqq, jien qatt ma niehdu;
Sa fejn tixtieq twassalni, nista' nahsbu:
Xi hsibt fuq dak li ghidtli u fuq daż-żmien
Nghidlek fit-tul darb'ohra; imma ghal issa,
F'gieh imhabbitna, ma rridekx tissokta
Tqanqalni iżjed. Jiena dak li ghidtli
Nisinghu b'sabri, imbagh'd insib hin xieraq
Biex nisma' u nwiegeb hwejjeg hekk gholjin.
Sa dak il-waqt, habib, zomm sewwa f'rasek,
Li Brutu jaghzel illi jkun rahhal,
Milli jzomm lilu nnifsu b'iben Ruma
Taht din il-qaghda mwieghra li daż-żmien
Aktarx se jixhet fuqua

KASS. Ninsab ferhan li kliemi msejken kebbes
Xrariet ta' nar hekk qawwi f'sider Brutu.

BRUTU. Il-logh'b intemm, u Česri rieġa' lura.

KASS. Xhin jghaddu, 'l Kaska iġbdu ftit mill-komma,
Biex, kif jaf hu, jtarraflek fuq dak kollu
Li ġara l-lum, li tajjeb jekk tkun tafu.
(Jerġa' jidhol ČESRI u ta' madwaru).

BRUTU. Hekk naghmel, iva. — İzda, hares, Kassju,
Qed nara jleqq il-ghadab fuq gbin Česri,
Dawk ta' madwaru qishom klieb mismuta:
Sfajrin haddejn Kalpurnja; u Čičeruni
Ghajnejh qishom ta' nemes imkebbins
Kif dlonk rajnich fil-Kapitolju, meta
Xi senatur ikun merieh fi kliemu.

KASS. Kaska dal-waqt jghidilna sewwa x'gara.

ČESRI. Antonju!

ANTON. Česri?

ČESRI. Madwari nixtieq nies li huma smien;
Nies b'x'gharhom mieles, u li l-lejl jorqduh.
Dak Kassju l-harsa tieghu niexfa u mgewha;
Hu jahseb wisq; nies bhalu ibza' minnhom.

ANTON. İzd'hu mhux bhalhom, Česri, tibżax minnu;
Hu Ruman nobbli u ghandu qalbu f'idu.

ČESRI. Mhux li kien ehxen! 'Ma ma nibżax minnu:
Jekk madankollu ismi sata' jibza',
Ma nafx lil min kont nahrab hekk malajr
Daqs dak il-maghlub Kassju. Jaqra hafna;

U jgharrex sewwa, u jhares b'ghajn ta' sequer
F'ghamil in-nies; ma jhobbx imur f'tijatri,
Bnalek, Antonju; u xejn ma jisma' mużka;
Jitbissem darba fil, u b'mod li tahsbu
Jiddiehek u jehodha mieghu nnfsu
Ghax hekk hafif li ghal kull xejn jitbissem,
Nies bhalu qatt ftit siem ma jkollhom f'qalbhom
Meta jaraw xi bniedem aqwa minnhom;
W ghalhekk jenhtieglek tibza' hafna minnhom.
Jien aktar ngħidlek wiehed x'ghandu jibza'
Minn x'nibza' jien; ghaliex jien Ċesri dejjem.
Dur ghal-lemin, ghax trux minn din il-widna,
U ghidli sewwa x'tahseb inti fuqu.

(*Trombi, Joħroġ ĊESRI, u ta' madwaru, barra KASKA.*

KASKA. Gbidtni mul-komma; jaqaw trid tghidli xi haġa?

BRUTU. Ghidli ftit, Kaska, x'gara l-lum biex Ċesri

Jidher hekk wiċċu mqarras?

KASKA. Kif! imma intom kontu mieghu, mhux tassew?

BRUTU. Kieku ma kontx nistaqsi 'l Kaska x'gara.

KASKA. Heqq, riedu jagħtuh kuruna; u hu, meta ressquhie-
lu, warrabha bid-dahar t'idu, hekk: imbagħad in-nies infexxet tghaj-
jat.

BRUTU. U t-tieni hamba x'kienet?

KASKA. Ih, ghalhekk ukoll.

KASS. Tliet darbiet għajtu: x'kienet l-aħħar għajta?

KASKA. Ara dan, imħabba f'hekk ukoll.

BRUTU. Għal tliet darbiet tawhielu dil-kuruna?

KASKA. Iva, mela! u hu għal tliet darbiet warrabha, kull
darba aktar bil-hlewwa minn qabel; u kull darba li beda jwarrabha,
dawk in-nies twajba tagħna bdew ighajtu.

KASS. U min ried jagħtihielu?

KASKA. Sabiha din, Antonju.

BRUTU. Ghidilna sewwa x'gara, twajjeb Kaska.

KASKA. Ma nafx ngħidlek sewwa sewwa kif ġrat dil-haġa:
għalija ma kinetx hliet biċċa bluha: jien ma stagħgibt xejn. Rajt lil
Mark Antonju jnewwillu kuruna; — għad li ma kienet kuruna xejn,
izda wahda minn dawn il-klejliet zġhar; — u, bħalma għidtilkom,
warrabha b'idu: izda b'dan kollu, jidhirli jien, b'qalbu kollha kien
jehodha. Imbagħad ried jagħtihielu darb'ohra, u mill-ġdid reġa'
warrabha; imma jien nahseb li subgħajh b'xejn ma riedu jinqalghu
minn fuqha. Imbagħad reġa' ressaqhielu għat-tielet darba, u għat-
tielet darba reġa' warrabha: u kull darba li kien jiċhadha, il-karfa
kienet tghajjat u ċċapċap idejha mfellin bix-xogħol, u tgholli l-brieret
ta' bil-lejl kollha mahmugin bil-gharaq, u johorgu minn fommhom
hekk nifs jinten, ghax Ċesri ma laqax il-kuruna, li għal ftit ma han-

quhx; ghax hassu hażin, u waqa' fl-art. Nghid ghalija, ma ssugrajtx nidhak, ghax bżajt li niftah halqi u nibla' dik l-arja hażina.

KASS. Bil-mod, nitollbok: kif, hassu hażin?

KASKA. Waqa' hemm fil-misraħ, beda johroġ hafna ragħwa minn halqu, u ma felahx jittellem.

BRUTU. Hekk jista' jkun: ghax hu jagħtih tal-qamar.

KASS. Le, Ċesri mhux marid; iżd'int u jiena

U t-twaġġeb Kaska morda b'mard il-qamar.

KASKA. Jiena ma nafx xi trid tghid b'dan; imma li Ċesri waqa', rajtu b'ghajnejja stess. U jekk mhux minnu li t-tajfa ċap-ċipitlu jew saffritlu, kull darba li huwa kien joġġobha jew ma joġġobhiex, bħalma mġorrijin jagħmlu ma' l-atturi fit-tijatru, jien minieħ raġel li jghid is-sewwa.

BRUTU. U taf tghidilna x'qal wara li stejġer?

KASKA. Mela! qabel ma waqa', xhin fehem li daww iċ-ċhatar ferħu ghax ma laqax il-kuruna, fetaħ il-ghonq tal-libsa u qalilhom biex jaqtgħulu gerżumtu. Kieku kont raġel tas-sengħa, nirrani mmur l-infern qalb il-ġwejġef kollha jekk ma kontx naħtfu fil-kelma. Imbagħad waqa'. Meta reġa' ġie f'tiegħu, qalilhom li jekk għamel jew qal xi haġa barra minn lokha, jixtieq li s-sinjuriġa tagħhom tagħder is-saħħa dghajfa tiegħu. Tlieta jew erba' ċakkara, li kienu qrib tiegħi, qalu, "Miskin, kemm hu minn tagħna!" u hafrulu b'qalibhom kollha; imma nies bħal dawn ma tridx tagħti każ tagħhom; kieku Ċesri qatlihom 'l ommijiethom, xejn inqas ma kienu jagħmlu.

BRUTU. Kien wara dan li telaq b'wiċċu mqarras?

KASKA. Iva.

KASS. Qal xi haġa Ċiċerun?

KASKA. Iva, tkellem bil-Grieg.

KASS. Għalfejn?

KASKA. Min jaf! jekk ngħidlek għalfejn, ma nergax inħares lejn wiċċek darb'oħra; imma daww li fehmuh bdew jitbissmu wieħed lil ieħor, u jċaqilqu rashom; iżda min-naħa tiegħi, dak kien Grieg għalija. Nista' wkoll nagħtikom aħbarijiet oħrajn: Marullu u Flavju, ghax nehew it-tiżġin mix-xbihat ta' Ċesri, għalqulhom halqhom. Is-sliem għalikom. Kont ngħidilkom il-ħmerijiet l-oħra li ġraw kieku stajt niftakarhom.

KASS. Il-lejla tiġi tiekol miegħi, Kaska?

KASKA. Le, mistieden għand haddieħor.

KASS. Tiġi għall-ikla għada?

KASKA. Iva, jekk inkun għadni haj u inti tibqa' tiftakar, u jekk l-ikla tiegħek tkun xierqa.

KASS. Tajjeb: jien nistenniek.

KASKA. Hekk aghmel. Is-sliem għalikom. (Johroġ.)

BRUTU. Ma nafx kif sar hekk biered dan il-bniedem!

Kien wisq fuq ruħu meta kien l-iskola.

KASS. Hekk għadu l-lum kull meta jaħsel jidhol
Għal xi biċċa xogħ'l iebsa u għolja ħafna,
Għalkemm minn barra aktarx taħsbu rieqed.
Imgibtu hi għal dehnu qisha ħwawar
Li jgħieghlu lill-bnedmin jixtarru kliemu
B'toġhma wisq aktar bnina.

BRUTU. Iva, hekk hu. Jien se nħallik għal issa:
Għada, jekk jogħġbok li titkellem mieghi,
Niġi jien għandek; jew jekk tkun trid tiġi,
Ejj'għandi int, inkun qed nistenniek.

KASS. Niġi: sa dak il-hin aħseb flex aħna. (Joħroġ BRUTU.)
Brutu, int nobbli; madankollu naħseb
Li ruhek kbira għandha mnejn tintlewa
Minn dak li hi: għalhekk hi ħaġa xierqa
Li fehmiel kbar jaġġmluha m'oħrajn bħalhom;
Għax min hekk shiħ li ma jistax jitqarraq?
Ċesri ma jaħmilnix; 'ma 'l Brutu jhobbu:
Bħal issa li kont Brutu, u huwa Kassju,
Ma kontx nerħilu jżieghel bija. Il-lejla
Nixxetlu minn ġot-twieqi bosta ittri,
B'kitba li waħda ma tkunx tixbah 'l oħra
Bħaliekku miktubin minn ħafna idejn,
Li kollha jkun u jfissru l-fehma għolja
Li Ruma għandha t'ismu; u ngħidlu fihom
Minn taħt kemm Ċesri jfittex li jitgħolla:
Imbagħ'd ha jgħieghed Ċesri riġlu tajjeb.
Għax inqanqluh, jo' ż-żmien aktar jitgħajjeb.

(Joħroġ).